

ks. Robert Tyrala¹

UNIWERSYTET PAPIESKI JANA PAWŁA II W KRAKOWIE

AKADEMIA MUZYCZNA W KRAKOWIE

WYCHOWANIE I FORMACJA NA PRZYKŁADZIE FEDERACJI PUERI CANTORES

Temat wychowania i formacji przez muzykę jest niezmiernie złożony i wydaje się zagadnieniem, któremu można poświęcić wiele opracowań. Niniejsza refleksja ma służyć jako pewnego rodzaju spojrzenie na jeden „malańki” wycinek podejmowanych prób wychowania i formacji, w tym wypadku w Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores, którą na polski grunt instytucjonalnie przeszczepił z Europy Zachodniej ks. prof. Andrzej Zajac. Wydaje się, że w związku z jego jubileuszem przypomnienie tej idei, której on sam się poświęcił w swoim kapłańskim i muzycznym życiu, jest bardzo uzasadnione. Jemu też ono jest dedykowane.

1. CHRZEŚCIJAŃSKIE WYCHOWANIE DO WARTOŚCI

Za znawcą tematyki wychowania koniecznie trzeba tu powtórzyć, że „Kościół w swej misji duszpasterskiej od samego początku swego istnienia kładł nacisk ma

¹ Ks. Robert Tyrala, dr hab. nauk humanistycznych w zakresie historii, kierownik muzyki kościelnej w wawelskiej katedrze oraz kantor katedralny; kierownik Katedry Muzyki Religijnej Akademii Muzycznej w Krakowie, dyrektor Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej; przewodniczący Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Kościelnej w Krakowie; w latach 2006–2009 prodziekan Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego, członek zespołu ds. transmisji telewizyjnych Konferencji Episkopatu Polski; konsultor podkomisji ds. Muzyki Kościelnej Konferencji Episkopatu Polski; w latach 2004–2009 prezydent Polskiej Federacji Pueri Cantores i równocześnie asystent kościelny Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores; od 2009 prezydent Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores; zasiada w Radach Programowych Festiwalu: *Gaude Mater* w Częstochowie, *Rassegna Musicale di Loreto* we Włoszech; organizator koncertów i sympozjów muzyki kościelnej, kongresów (Pueri Cantores: 2000 Kraków, 2007 Kraków 2010/2011 Rzym, 2012 Granada, 2013 Waszyngton, 2014 Paryż; Muzyki Liturgicznej: 2004 Kraków, Miłosierdzia Bożego: 2011 Kraków), muzyki podczas pielgrzymek papieskich (1997, 1999, 2002, 2006); pomysłodawca i organizator Dni Muzyki Kościelnej Archidiecezji Krakowskiej (organizowane są od 2005 roku); redaktor naczelny czasopisma naukowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie „Pro Musica Sacra” (ukazuje się od 2004 roku).

wychowanie człowieka”². Świadczą o tym dokumenty Kościoła, ale także podejmowana w historii nieustanna troska o edukację chrześcijańską. Bardzo ważnym dokumentem, i to wydanym w czasie początków Federacji Pueri Cantores, była encyklika papieża Piusa XI *Divini Illius magistra* z 1929 roku. Papież podkreśla w niej, że przedmiotem wychowania jest „cały człowiek ze wszystkimi swoimi władzami przyrodzonymi i nadprzyrodzonymi”³. Przypomina także, że celem wychowania chrześcijańskiego jest „współdziałanie z Łaską Bożą nad wyrobieniem człowieka na prawdziwego i doskonałego chrześcijanina”⁴. Oczywiście naturalnym środowiskiem wychowawczym jest rodzina, potem szkoła, ale papież zwraca uwagę także na to – co w kontekście podjętego w tym przedstawieniu tematu jest niezwykle interesujące – iż należy popierać wszelkie działania dóbr kulturalnych. „Kościół popiera literaturę, naukę i sztukę, o ile są one konieczne lub pożyteczne do chrześcijańskiego wychowania i w ogóle dla całej działalności Kościoła odnośnie zbawienia dusz. Zakłada przy tym i utrzymuje właśnie szkoły i instytuty, gdzie się uwzględnia wszystkie gałęzie wiedzy i gdzie można otrzymać wykształcenie w najróżniejszych kierunkach rozwoju”⁵. Ten właśnie dokument uporządkował podstawy chrześcijańskiego poglądu na wychowanie młodych i nakreślił kierunki dalszego rozwoju dla pedagogiki uwzględniającej wiarę⁶.

Bardzo istotnym dokumentem podejmującym temat wychowania chrześcijańskiego stała się deklaracja soborowa *Gravissimum educationis* z 1965 roku. Czytamy tam między innymi, że „prawdziwe wychowanie zdąża do kształtowania osoby ludzkiej w kierunku jej celu ostatecznego, a równocześnie do dobra społeczności, których człowiek jest członkiem i w których obowiązkach, gdy dorośnie, będzie brał udział”⁷. To chrześcijańskie wychowanie zmierza do pełnego rozwoju osoby ludzkiej, ale przede wszystkim do tego, by ochrzczeni byli wprowadzani stopniowo w tajemnicę zbawienia i pogłębiali swoją wiarę. Bardzo ważne jest podkreślenie wychowania i formacji przez liturgię: „niechaj się uczą chwalić Boga Ojca w duchu i prawdzie, przede wszystkim przez udział w obrzędach liturgicznych, niechaj kształtują swoje życie na wzór nowego człowieka w sprawiedliwości i świętości prawdy”⁸.

Niezmierzalnie ważne jest, że prócz powszechnie znanych płaszczyzn, na których dokonuje się kształtowanie człowieka i jego osobowości, zwrócono także uwagę na oddziaływanie na człowieka przez kulturę, która stała się także sposobem wychowywania i formowania⁹. W tym właśnie temacie wskazano na konkretne działania

² J. Mastalski, *Zarys teorii wychowania*, Kraków 2002, s. 104.

³ Pius XI, *Divini Illius Magistri*, AAS 22 (1930).

⁴ Tamże.

⁵ Tamże.

⁶ Zob. J. Mastalski, *Zarys teorii wychowania*, dz. cyt., s. 111.

⁷ Sobór Watykański II, dekl. *Gravissimum Educationi*, 1.

⁸ Tamże.

⁹ Zob. J. Tarnowski, *Problem chrześcijańskiej pedagogiki egzystencjalnej*, Warszawa 1982, s. 45–59.

w dziedzinie kultury – mianowicie należy dążyć do zachowania pełnej osobowości, gdzie wartości intelektualne, sumienia, woli i braterstwa są na pierwszym miejscu. Dalej konieczne jest kształtowanie dojrzałości każdego człowieka przez stałość duchową i umiejętność podejmowania decyzji. Kolejno chodzi o zdolności wnikania w głąb kontemplacji oraz wyrabiania zmysłu religijnego, moralnego i społecznego. W tym temacie ważne jest także kształtowanie kultury wolnego czasu, jak również zasady równowagi ducha i stosunków międzyludzkich¹⁰. Warto więc podać w tym miejscu szczegółowe określenie, definicję tego, czym jest wychowanie. „Pojęciem wychowania w szerokim sensie można objąć wszelkie oddziaływania na człowieka, współtworzące jego osobową indywidualność. W sensie węższym wychowanie obejmuje wszelkie zamierzone oddziaływania na wychowanka, podejmowane w określonym celu i w określonej sytuacji. W takim rozumieniu wychowania można mówić o otwarciu się na perspektywę aksjologiczną. Wychowanie zatem nie może mieć racji bytu bez wartościowania [...] wychowanie jest pomocą udzielaną człowiekowi w realizacji jego człowieczeństwa, w nadaniu życiu człowieka ostatecznego sensu rozumianego jako zjednoczenie z Bogiem poprzez praktykowanie miłości bliźniego. Wychowanie to stopniowe przekształcanie człowieka, wyprowadzanie go ze stanu natury i prowadzenie do psychofizycznej dojrzałości w atmosferze moralno-religijnej”¹¹. Tak więc gdy podejmujemy się idei wychowania, możemy mówić, że chcemy nauczyć drugiego człowieka bardziej człowieczeństwa. To oznacza bardziej być niż mieć. Mowa tutaj więc także o nauczaniu życia wartościami i pogłębieniu wiary. Mamy więc już do czynienia nie tylko z wychowaniem jako takim, ale z gruntowną formacją. To z całą pewnością może się w znaczący sposób odnosić także do oddziaływania w wychowaniu młodego chrześcijanina poprzez muzykę i wartości chrześcijańskie w działalności chóru, tu ze szczególnym uwzględnieniem działalności *Pueri Cantores*.

W tym więc kontekście zdecydowanie możemy mówić o tzw. wychowaniu muzycznym czy też wychowaniu przez muzykę w ogóle. „Wychowanie muzyczne jest rozumiane w perspektywie całego życia człowieka jako proces kształcenia i wychowywania przez kontakt z muzyką, wpływający na postawę wobec muzyki, zainteresowania muzyczne, aktywność muzyczną, rozwój zdolności i uczestnictwo w życiu muzycznym oraz na ogólny rozwój intelektualny, emocjonalny i osobowościowy”¹². W ujęciu pedagogicznym należy przypomnieć za Marią Przychodzińską cele oddziaływania na człowieka przez muzykę, są to więc: kształtowanie wrażliwości muzycznej i pozytywnych motywacji do muzyki, kształtowanie zdolności muzycznych, muzykalności i kultury muzycznej, rozwój funkcji poznawczych przez przeżywanie muzyki, usprawnienie procesów myślowych, rozwój sfery uczuć,

¹⁰ Zob. J. Mastalski, *Zarys teorii wychowania*, dz. cyt., s. 117.

¹¹ Tamże, s. 118.

¹² R. Ławrowska, W. A. Sacher, *Wychowanie muzyczne*, w: *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, t. VII, red. E. Różycka, Warszawa 2008, s. 405.

wychowanie moralne i patriotyczne, kształtowanie więzi społecznych, pobudzanie wyobraźni i twórczego myślenia, oddziaływanie terapeutyczne poprzez muzykę, oddziaływanie przez muzykę w sposób rekreacyjny¹³.

Ciekawe w tym właśnie kontekście podstaw chrześcijańskiego wychowania do wartości było wystąpienie ks. Andrzeja Zająca opublikowane swego czasu w artykule *Chór kościelny – środowiskiem edukacyjnym, wychowawczym i formacyjnym*. Gdy próbujemy zdefiniować już na samym początku zadania chóru w życiu poszczególnego śpiewaka, bardzo wyraźnie możemy odróżnić zadanie chóru w społeczności świeckiej – chodzi tam przede wszystkim o wypracowanie jak najlepszego dzieła muzycznego – od zadania chóru w kontekście religijnym. Tu sprawa jest nieco głębsza, zahaczamy bowiem o pogłębienie wiary. Ponieważ „prócz zadań ściśle artystycznych, realizowanych poprzez czynne uprawianie muzyki chóralnej, chórowi kościelnemu przyświeca jeszcze inny, równie ważny cel, o charakterze religijnym, a jest nim uczestnictwo w liturgii poprzez śpiew”¹⁴. Dlatego też może być mowa o edukacji, bowiem człowiek, zdobywając wiedzę, w tym wypadku muzyczną, może się należycie rozwijać. Co więcej – chodzi o edukację kulturową. Niezmiernie istotne jest, by to, co proponuje się dzisiaj młodym ludziom, było godne człowieka. Często przecież możemy zauważyć, że próbuje się zwyczajny kicz nazwać wielką sztuką, a ją samą spycha się w świat niebytu. Doskonale z tym tematem rozprawił się kard. Josph Ratzinger, który dosadnie stwierdzał: „banalizacja wiary nie jest żadną nową inkulturacją, lecz zaprzeczeniem jej kultury i prostytucją uprawianą z antykulturą”¹⁵. Jest więc niezmiernie ważne, by chór kościelny był dobrym środowiskiem wychowawczym, a więc dawał możliwość kształtowania poprawnych ludzkich zachowań. „Muzyka jest tą dziedziną sztuki, która w procesie wychowawczym może odegrać znaczącą rolę”¹⁶. W końcu także chór kościelny jest środowiskiem formacyjnym, a więc sferą uczenia się poprawnych postaw wobec najważniejszych problemów życiowych, a więc stosunku do systemu wartości, światopoglądu i wiary. Ważne jest równocześnie poszanowanie w tym kontekście wolności osoby ludzkiej. „Jak w sferze edukacji czy wychowania możemy wymuszać niektóre zachowania – jest to konieczne i nie budzi zastrzeżeń – tak w dziedzinie formacji religijnej tego nam czynić nie wolno. [...] Formacja to ukazywanie wartości. Często będą to wartości wyprowadzane z Ewangelii, wówczas są to wartości religijne, ale także wartości tzw. ogólnoludzkie, niekoniecznie wynikające z religii. Jakikolwiek byłyby to wartości, nie można do ich przyjęcia zmuszać”¹⁷. I oczywiście, że dla chóru kościelnego takim naturalnym sposobem formacji i jej szczególnym miejscem staje

¹³ Zob. tamże, s. 406–407.

¹⁴ A. Zając, *Chór kościelny – środowiskiem edukacyjnym, wychowawczym i formacyjnym*, w: *Pro Musica Sacra*, t. III, Kraków 2006, s. 72–73.

¹⁵ J. Ratzinger, *Nowa Pieśń dla Pana*, Kraków 1999, s. 173.

¹⁶ A. Zając, *Chór kościelny – środowiskiem edukacyjnym...*, dz. cyt., s. 76.

¹⁷ Tamże, s. 78–79.

się liturgia, w której chórzyci uczestniczą i którą właściwie współtworzą. Tutaj można przypomnieć za soborowym nauczaniem, iż ma to być uczestnictwo czynne, owocne i świadome (KL 11).

2. WYCHOWANIE I FORMACJA W PUERI CANTORES

Głównym zadaniem, jakie wytycza sobie Federacja Pueri Cantores, jest edukacja młodych ludzi przez wartości chrześcijańskie oraz wartościową muzykę kościelną. W art. 5 statutu zapisano, że Międzynarodowa Federacja Pueri Cantores ma za cel dwie rzeczy: promowanie muzyki kościelnej i kształtowanie duchowe i muzyczne członków federacji¹⁸ oraz kształtowanie braterstwa i jedności między chórzystami¹⁹. Dzieje się to na różne sposoby. Poprzez lata działalności federacji można tych wszystkich sposobów odnaleźć bardzo wiele, i to w zależności od czasu, sytuacji politycznej, kontynentu czy kraju oraz możliwości kościelnych. Wydaje się, że w tym względzie dobrze jest przypomnieć, że „podstawowym zadaniem Federacji jest wspieranie chórów, które ją tworzą, w ich aktywności muzycznej, liturgicznej, kulturowej i wychowawczej. Chóry należące do Federacji zobowiązane są do pielęgnowania chóralnej muzyki religijnej, a przede wszystkim do śpiewania podczas obrzędów liturgicznych Kościoła. Winny ponadto troszczyć się o należyłą formację swoich śpiewaków w duchu głównych idei Federacji, tj. chrześcijańskich zasad życia i postępowania, budowania międzyludzkich relacji na zasadach otwartości i przyjaźni, szerzenia idei pokoju między narodami. Poprzez swoje struktury, zwłaszcza przez krajowe i regionalne oddziały, Federacja inspirowe, wspiera i koordynuje tę wielopłaszczyznową działalność”²⁰. Stąd też zadanie wychowawcze i formacyjne w Pueri Cantores, a więc wychowanie wedle wartości chrześcijańskich i kształtowanie dobrej muzyki kościelnej, ale również formacyjne pogłębianie wiary każdego chórzysty jest niezmiernie ważne i było oraz jest nadal priorytetem tego ruchu kościelnego.

Dlatego też nietrudno się dziwić, iż 24 sierpnia 2013 roku w Paryżu, niejako w uzupełnieniu do zapisu o wychowaniu i formacji w statucie Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores walne zgromadzenie Międzynarodowej Federacji zatwierdziło przygotowywane przez wiele lat memorandum *O identyfikacji i istocie Pueri*

¹⁸ „Promowanie wybitnych dzieł, mających na celu formację i kształtowanie nowych dyrygentów oraz chórzystów o określonych duchowych, intelektualnych, muzycznych oraz artystycznych poglądach” (art. 5 lit. b; Statut Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores, Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie).

¹⁹ „Krzewienie wśród członków Federacji idei braterskiego porozumienia, bez względu na narodowość, opartemu na i scalanemu poprzez szczerą przyjaźń i wzajemną pomoc, którego celem jest próba zbudowania nowego świata: «Jutro wszystkie dzieci świata wyśpiewają Pokój Boży»” (art. 5 lit. c; Statut Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores, Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie).

²⁰ A. Zając, *Ruch Pueri Cantores spadkobiercą i kontynuatorem kulturowej i liturgicznej tradycji Kościoła*, „Liturgia Sacra” 8 (2002) nr 1, s. 95–96.

*Cantores*²¹. Jest to dokument, który na paru stronach zawiera informacje o historii rozwoju idei Pueri Cantores we Francji i w świecie. Krótko, ale bardzo konkretnie ukazano także historię śpiewu chłopców w liturgii i moment powołania do istnienia chóru, który prowadził ks. Ferdynand Mailliet²², a który stał się początkiem całej działalności Pueri Cantores.

Wielce znaczące dla zrozumienia dzisiejszego kształtu wychowania w ruchu Pueri Cantores założenia zostały zapisane w art. 2–4 niniejszego dokumentu. Najpierw więc stwierdza się, że ta wspólnota jest ruchem młodych ludzi w Kościele katolickim oraz że śpiewając, otaczają oni Boga kultem. „Śpiewać, szczególnie śpiewać w chórze, to nie tylko sposób na uczenie się muzyki lub umiejętności wokalnych, ale także odkrywanie bardzo ważnego wymiaru ludzkiej komunikacji i duchowości, które prowadzą do rozwoju własnej osobowości”²³. Bardzo więc istotne jest doświadczenie własnego rozwoju, bo członkowie Federacji żyją tymi samymi ideałami, które służą im za narzędzie pogłębiania swojej wiary. Pojawia się jeszcze coś niezmiernie ważnego, a mianowicie odpowiedzialność jeden za drugiego. „Będąc członkami chóru w rodzinie Pueri Cantores, młodzi chórzyści uczą się brać odpowiedzialność jeden za drugiego. Śpiewając dla pokoju, doświadczając innych kultur podczas odwiedzin i śpiewając razem, Pueri Cantores budują lepszy świat”²⁴. Dlatego też misją tej wspólnoty jest ludzka i duchowa formacja jej członków. Bo-wiem gdy dzieci i młodzież odkrywają wagę modlitwy, a równocześnie muzyka zostaje przez nich poznana, to właśnie wówczas „poprzez śpiew wyraża się uczucia i odkrywa się muzykę jako formę komunikacji”²⁵.

Bardzo ważny dla członków federacji jest osobisty rozwój muzyczny, więc: właściwa postawa przy śpiewaniu, sposób oddychania, emisja głosu, ponieważ te umiejętności uczą słuchać i otwierają także na innych ludzi. A wszystko dlatego, że „chór jest szkołą życia, nauką bycia członkiem grupy, do komunikowania się z grupą przez muzykę i do rozumienia, że inni także mają coś szczególnego do powiedzenia (do zaśpiewania)”²⁶. Niezmiernie istotnym tematem, podejmowanym zresztą od samego początku działalności Pueri Cantores, ponadto wpisanym przez założyciela w istotę, jest tzw. „śpiewanie dla pokoju”. Proroctwa słowa ks. Mailleta,

²¹ Memorandum o identyfikacji i istocie Pueri Cantores, Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie; <http://www.puericantores.org/about-pueri-cantores,document-of-identification-of-pc> (1 IX 2014).

²² Chór ten to *Petits Chanteurs à la Croix de Bois*. Założyciel Pueri Cantores ks. Ferdynand Mailliet prowadził go od 1924 roku do swojej śmierci w 1963 roku; Memorandum o identyfikacji i istocie Pueri Cantores, art. I, Paryż 2013; Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie.

²³ Memorandum O identyfikacji i istocie Pueri Cantores, Paryż 2013, art. II ust. 1, Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie.

²⁴ Tamże, art. II ust. 3.

²⁵ Tamże, art. II ust. 1.

²⁶ Tamże.

iz „jutro wszystkie dzieci świata będą śpiewać Boży pokój”²⁷, stały się w pewnym sensie nie tylko zadaniem, ale również kierunkiem rozwoju. Ucząc dyscypliny, wytrwałości, znaczenia wysiłku i wypełniania zobowiązań, równocześnie zachowuje się indywidualizm każdego chórzysty, a także propaguje działania zespołowe w grupie, jaką jest chór. To ważne, bo wówczas wypracowuje się w dzieciach i młodzieży nie tylko wrażliwość na religię, muzykę i piękno, ale nade wszystko otwartość na drugiego człowieka. I tutaj właśnie jest także szczególne miejsce dla misji pokoju i otwarcia na innych. „Należć do Pueri Cantores oznacza jeszcze coś więcej: oznacza śpiewać dla pokoju, doświadczać innych kultur, doświadczać ogólnoświatowej wspólnoty na międzynarodowych kongresach i komunikować się przy pomocy międzynarodowego języka muzyki. To zawsze było i jest do dzisiaj ważną ścieżką prowadzącą do uformowania dobrego obywatela zarówno własnego kraju, jak i świata”²⁸. I właśnie to jest bardzo ważne, że w konsekwencji spotkań na próbach, koncertach i liturgicznych modlitwach rodzi się także odpowiedzialność za innych – początkowo tych, którzy są najbliżej, ale kolejno także (zwłaszcza w erze globalizacji) za będących na innym kontynencie czy w innych krajach świata.

Wymownym znakiem zewnętrznym federacji są organizowane kongresy – tak na forum krajowym, jak i międzynarodowym. Obecnie Pueri Cantores przygotowują się do 40. Międzynarodowego Kongresu, który odbędzie się w Rzymie w dniach od 28 grudnia 2015 do 1 stycznia 2016 roku²⁹. W memorandum zostało też wyraźnie określone, że „śpiewać razem z chórzystami wszystkich stopni i narodów jest bardzo ważnym doświadczeniem przynależności do Pueri Cantores. W ten sposób wzrasta przyjaźń i partnerstwo między chórami oraz buduje się związki w ruchu. Uczestnicy kongresów zaznajamiają się z chórzystami z innych kultur i pozostaje im specjalne przywiązanie do regionu w którym odbywał się kongres. «Tradycja nie służy do zachowania popiołów, ale służy do dotknięcia ognia», tak więc nie tylko powszechnie ustalona już muzyka, ale i nowe oraz współczesne kompozycje powinny być używane w czasie wszystkich kongresów. Powinno się także troszczyć o podnoszenie jakości śpiewu chórów”³⁰. Te spotkania uwzględniają różnice regionalne, narodowe i międzynarodowe i to także staje się szczególnym elementem wychowania i akceptacji innych. Każdy kongres ma swoje motto, czyli krótkie przesłanie. Ceremonia otwarcia i msza końcowa są punktami spinającymi całość wydarzenia kulturalno-edukacyjnego. Bardzo ważna jest modlitwa o pokój, która przybiera różne formy w zależności od doświadczenia religijnego i kultury danego

²⁷ Motto Pueri Cantores wypowiedziane przez ks. Mailleta obecne jest we wszystkich miejscach, gdzie działa Federacja. W 2014 roku jest to 40 krajów świata (federacje, korespondenci), to oznacza blisko 40 tys. młodych śpiewaków.

²⁸ Memorandum *O identyfikacji i istocie Pueri Cantores*, Paryż 2013, art. II ust. 3, Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie.

²⁹ Zob. <http://www.puericantores.org/international-congresses> 1.09.2014.

³⁰ Memorandum *O identyfikacji i istocie Pueri Cantores*, Paryż 2013, art. III, Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie.

miejsca, w którym jest organizowany kongres. Istotne jest także i to, że podczas kongresu nie ma mowy o wzajemnej rywalizacji, chóry słuchają się wzajememnie na koncertach, a muzyka liturgiczna jest zwykle tak zaplanowana, by wykonywana przez wszystkich wspólnie dawała bardzo mocne przeżycie jedności.

Gdy w federacji zadaje się pytanie o to, jakie jest miejsce tej wspólnoty na początku XXI wieku, po 70 latach od oficjalnego momentu powstania ruchu, odpowiedź powinna być zawsze jednoznacznie prosta. Zmienia się czas, w którym człowiekowi, a szczególnie chrześcijanom przychodzi żyć, ale zasady ewangelicznego wychowania się nie zmieniają. By przygotować się lepiej do tej sytuacji, Międzynarodowa Federacja Pueri Cantores w 2009 roku podczas walnego zgromadzenia w Sztokholmie przyjęła propozycję nowo wybranego wówczas prezydenta, by utworzyć dwie współpracujące ze sobą komisje: jedną do spraw tożsamości i duchowości oraz drugą do spraw muzyki kościelnej. Komisje uzupełniają się w swoich zadaniach. Pierwsza przygotowała omawiane memorandum, które dla asystentów kościelnych z całego świata staje się podstawą do stworzenia w miarę czytelnego programu wychowawczego na dzisiejsze czasy, uwzględniając oczywiście realia i specyfikę różnych kontynentów i kultur, w których żyje i działa Pueri Cantores³¹.

Ostatni rozdział memorandum zatrzymuje się nad szczegółowymi propozycjami na przyszłość. I tam mówi się o konieczności duchowej i ludzkiej edukacji. „Formacja chórzystów Pueri Cantores zaczyna się w momencie ich przyjęcia do chóru. Poprzez coraz głębsze zaangażowanie w życie chóru, uczestnictwo w celebracjach liturgicznych doświadczają coraz bardziej słowa Bożego. Słowa rozbrzmiewają w różny sposób w kontekście liturgii, ze śpiewami włącznie. Słowo Boże wzywa ich zatem do przyjęcia sakramentów i w ten sposób doświadczają na nowo Boga, obecnego wszędzie w życiu człowieka. Bóg żyjący w ludzkich sercach zapewnia pełny rozwój ludzkiej natury w harmonii z całym stworzeniem”³². Rok liturgiczny staje się więc wyznacznikiem dla pracy duchowej każdego chóru. Gdy chórzysta śpiewa podczas liturgii i właściwie ją przeżywa, następuje nie tylko zrozumienie tego, co czyni, ale żywe doświadczenie wiary i samego Boga przekracza niejako swoje ograniczenia i rozwija się wedle Bożej miary. Możemy więc wówczas mówić o wychowawczej roli liturgii i w niej muzyki. Co więcej poprzez śpiewane utwory, tak dawne, jak i nowe, następuje także estetyczne kształtowanie gustu młodego człowieka. Niezmiernie istotne jest też otwarcie na innych ludzi. To wychowanie, można powiedzieć, wynika także z woli zachowania przykazania miłości do Boga i do człowieka. „W czasach globalizacji ważną misją dla nas staje się wspieranie chórów w innych krajach, szczególnie w tych rozwijających się, oraz uczestniczenie

³¹ Projekt takiego programu przedstawi prezydent Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores na posiedzeniu międzynarodowej wspólnoty w Würzburgu w dniach 24–26 października 2014 roku.

³² Memorandum *O identyfikacji i istocie Pueri Cantores*, Paryż 2013, art. IV ust. 1, Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie.

w działalności na rzecz pokoju, sprawiedliwości i jedności w świecie, która jest promowana lub inicjowana przez Kościół lub inne ogólnościowe organizacje kościelne³³. To właśnie tutaj jest szczególne miejsce dla wychowywania do tolerancji, zrozumienia i szacunku dla innych religii. Szczególnie muzyka staje się mostem ekumenicznego porozumienia. W tym wszystkim ważna jest także komunikacja w chórze na linii dyrygent–chórzysta, dyrygent–rodzice chórzystów, pomiędzy chórami, między federacjami w świecie, ale także na linii innych niezrzeszonych w ruchu wierzących chrześcijan, a nawet tych, którzy określają się mianem niewierzących czy szczególnie poszukujących.

Przygotowanie omawianego memorandum jest próbą przelania na papier tego, co jest doświadczeniem każdego chóru i każdego dyrygenta. Dokument ten właśnie ma za zadanie wywołać chęć powrotu do ideałów założyciela oraz podejmowanych przez niego metod wychowawczych. Każdy chór, dyrygent i chórzysta są oczywiście wielkimi indywidualnościami, dlatego też nie mogło być i nie było to założeniem, by dokument ów miał jednolitą interpretację. Jest jednak pewne, że chodzi tutaj o przypomnienie fundamentów i podstaw tego wszystkiego, czemu na imię Pueri Cantores. Jest to więc także próba uzmysłowienia dyrygentom, a więc wychowawcom i formatorom młodych ludzi, jakie narzędzia mają w swoich rękach, prowadząc chór dziecięcy czy młodzieżowy.

RÉSUMÉ

Wychowanie i formacja to dwa słowa klucze, które mają wielkie znaczenie w działalności Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores. Poznanie wartości chrześcijańskich oraz pogłębianie wiary podczas przeżywanej liturgii dla każdego chórzysty wynika niejako z tożsamości oraz identyfikacji z grupą, której na imię właśnie Pueri Cantores. Edukacja kreatywna, o jakiej może być mowa w odniesieniu do muzycznego kształtowania młodych ludzi, staje się także szczególnym rysem działalności tego ruchu kościelnego. Podejmowane działania w wielu krajach świata – a federacja oficjalnie działa dzisiaj w prawie 40 krajach – zmierzają do coraz bardziej efektywnej działalności. Temu służy także dokument zaaprobowany przez prezydentów z całego świata w ubiegłym roku w Paryżu.

W historii wspólnoty chóralnej Pueri Cantores pojawiło się wielu wspaniałych wychowawców i formatorów. O śladach ich działalności świadczą ludzie żyjący na całym świecie. Do grona takich wspaniałych filarów federacji należał zmarły przed dwoma laty Siegfried Koesler, przyjaciel Polskiej Federacji Pueri Cantores i samego dzisiejszego jubilata. Cała międzynarodowa wspólnota prezydentów, korespondentów i gości zebrała się w dniach 24–26 października 2014 roku w Würzburgu, by przypomnieć postać tego dobrego wychowawcy. Podczas pogrzebu Siegfrieda Koeslera

³³ Memorandum *O identyfikacji i istocie Pueri Cantores*, Paryż 2013, art. IV ust. 3, Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie.

5 grudnia 2012 roku na cmentarzu przy jego trumnie w imieniu Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores powiedziałem: „dziękuję za Twój świetlany przykład. Byłeś dla nas znakiem obecności Boga pośród nas. Twoje myśli i czyny pozostaną w nas, bowiem żywe są w naszych sercach. Ty będziesz nadal żył w nas. Twoja wielka kultura i życie przeniknięte obecnością Boga ciągle będą dla nas inspiracją i mobilizacją w dążeniu do ideałów, którym Ty byłeś zawsze wierny”³⁴. Z całą pewnością dzisiaj światu, Kościołowi i każdemu z nas potrzebni są tacy prawdziwi wychowawcy i takie autorytety.

Zakończeniem tych paru zdań na temat wychowania i formacji przez muzykę na przykładzie Federacji Pueri Cantores niech będą słowa człowieka, który jak nikt inny wie, co to znaczy prowadzić chór, edukować, wychowywać i formować. „Uważam, że praca z chórem w kategorii działań ludzkich wpisuje się w pewną hierarchię wartości. Dlatego, że człowiek sam w sobie jest wartością. A dla człowieka, niezależnie od tego, czy jest to dziecko, czy człowiek dorosły śpiewający w naszym chórze, człowiek, którego Bóg wyposażył w zdolności śpiewania i w muzyczną wrażliwość i którego nam, jako dyrygentom powierzył, aby go uczyć, wychowywać i formować, trud ten warto podjąć”³⁵.

SŁOWA KLUCZOWE

edukacja, wychowanie, formacja, Pueri Cantores, ks. Ferdynand Maillet, muzyka kościelna, muzyka chóralna, chrześcijańskie wartości, Memorandum *O identyfikacji i istocie Pueri Cantores*

SUMMARY

Education and formation as exemplified by Pueri Cantores federation

Education and formation are the two key words of tremendous importance in the activity of the International Federation of Pueri Cantores. Learning the Christian values and deepening faith both derive from the identity of and identification with the group which Pueri Cantores is. Creative education, commonly associated with musical formation of young people, is a peculiar quality characterizing this church movement. The Pueri Cantores actions performed in many countries of the world, counting today almost 40, prove the growing effectiveness and popularity of this Federation. And such is are the aims which were officially approved by its Presidents in the document ratified in Paris last year.

The history of the Pueri Cantores community has featured a great number of excellent tutors and educators. Their remarkable activities are certified by their living pupils, acting and developing worldwide. Amongst these magnificent pillars of the Federation was Siegfried Koesler, deceased two years ago, a great friend of the Polish Federation of Pueri Cantores and of the main celebrator

³⁴ R. Tyrała, *10 list prezydenta FIPC*, Kraków 2014, Archiwum Międzynarodowej Federacji Pueri Cantores w Rzymie.

³⁵ A. Zając, *Chór kościelny – środowiskiem edukacyjnym...*, dz. cyt., s. 80

of today's anniversary. The entire international community of Pueri Cantores Presidents, Correspondents and Guests shall meet on 24–26 October 2014 in Würzburg so as to commemorate this great and good teacher. At the funeral service of Siegfried Koesler at Würzburg cemetery on 5 December 2012 I said on behalf of the International Federation of Pueri Cantores: „Thank you for your shiny example. You were for us a living sign of God's presence amongst us. Your thoughts and deeds shall remain in us for they have stayed alive in our hearts. You will live in us. Your remarkably good manners, culture and life, permeated with God's presence, will always be an inspiration and encouragement for us in our aiming at ideals, to which you were invariably faithful” (R. Tyrała, *The 10th Letter of President of FIPC*, Kraków 2014. Archives of the International Federation of Pueri Cantores in Rome). It is a matter of undeniable certainty that the modern world, the modern Church and we ourselves need such authentic educators and authorities.

May the conclusion of these few thoughts on educating through music, as exemplified by the Federation of Pueri Cantores, be the words expressed by the man who, like anyone else, knows how to run a choir, and educate and form young people: „I believe, working with a choir in respect of human activity belongs to a hierarchy of values. Because man as such is a value himself. And this man, whether a child or an adult singing in our choir, whom God provided with abilities to sing and with musical sensitivity, and whom He entrusted to us, choirmasters so we would educate, tutor and form, is truly worth a trial” (A. Zając, *Chór kościelny – środowiskiem edukacyjnym, wychowawczym i formacyjnym. Sacred Choir – An Educational, Tutorial and Formative Environment*, w: *Pro Musica Sacra*, t. III, Kraków 2006, p. 80).

KEYWORDS

education, tutoring, formation, Pueri Cantores, Rev. Ferdinand Mailliet, sacred music, choral music, Christian values, Memorandum on *The Identification and the Essence of Pueri Cantores*

